

AUTOBIOGRAFSKI ZAPISI DR. JOSIPA BUTURCA U NJEGOVU RUKOPISU »MOJA ZAPAMĆENJA«

Ivan DAMIŠ, Samobor

Prije nekoliko godina dr. Josip Buturac poklonio mi je svoj rukopis pod naslovom »Moja zapamćenja«. Rukopis se sastoji od dva dijela. Prvi dio ima 62 strojopisom natipkane stranice, a drugi dio 28 tipkanih stranica. Sve su stranice formata A-4.

Iz ovog zanimljivog rukopisa doznajemo za pojedina Buturčeva zapamćenja, na ljude koje je poznao i događaje koje je proživio.

U prvom dijelu »Zapamćenja« obrađivao je 56 raznih osoba i događaja, a u drugom su dijelu obrađene 23 osobe, događaji ili djelovanje ustanova.

Poštujući želju pokojnog dr. Buturca, ne objavljujem cjelovit rukopis, već samo one dijelove koji se odnose na Buturčev život. Događaji u ovoj radnji poredani su – koliko se to moglo – prema kronologiji Buturčeva života i djelovanja.

Naslove članaka donosim u onom obliku u kojem ih donosi i dr. Buturac.

KRATKA AUTOBIOGRAFIJA¹

Rodio sam se 14. XI. 1905. u Grabarju, u župi Požeške Sesvete, od oca Antuna kovača i majke Franjke rođ. Svoboda, češkog podrijetla. Odrastao sam u Djedinoj Riki, župa i općina Ruševo, u zadružnoj kući Buturac br. 48. Pučku sam školu polazio u Ruševu, gimnaziju I–III. razr. u Požegi, IV. r. u Travniku, V–VIII. r. u Zagrebu (nadbiskupska gimnazija i sjemenište). Dalje sam se školovao na Bogosl. fakultetu u Zagrebu 1925–1929, na Historijskom fakultetu Gregorijana u Rimu 1934–1936, na Filozof. fakultetu (povijest) u Zagrebu 1936–1939. Bio sam kapelan u Kutini 1929–1931, župnik u Čagliću (Pakrac) 1931–1934, 1936–1937. prefekt u Dječ. sjemeništu u Zagrebu, 1936–1939. katehet u Nadb. gimnaziji, 1939–1940. arhivar u Nadb. kancelariji i arhivu, 1941–1965. arhivist u Kaptolskom

¹ Dr. Josip Buturac, *Moja zapamćenja*, I dio, str. 1.

i Državnom arhivu, a 1944–1945, 1952–1962. profesor crkvene povijesti na Bogosl. fakultetu. Doktorirao sam 1944, umirovljen 1966, 18. XI. 1966. nastanio sam se u Lovrečini Gradu, u samostanu ss. milosrdnica.

»KATOLIČKI FERIJALNI KLUB DILJ«²

1921. osnovao sam u selu Djedinoj Riki katolički ferijalni klub »Dilj«. Bila su četiri člana: osim mene, moj bratić Stipo, Stipo Martinović sin Antuna, istaknutog člana Hrvatske pučke stranke, i Đuro Antić iz Ruševa. Napravili smo izlet na Sovsko jezero. Ja sam držao mladim članovima predavanja iz povijesti Katoličkog pokreta. Pisao sam zapisnik i dao ga na čitanje ruševačkom kapelanu Ivanu Kokši koji je prigovorio nekim terminima. Antun Martinović oštro je istupio protiv Kluba, pa smo se razišli, pogotovo, kad se pročulo da se Đuro Antić utopio u Sovskom jezeru. Zapisnik Kluba dao sam Ivanu Krnjaku, učitelju iz Djedine Rike, da ga čuva u školskom arhivu. On je zapisnik preuzeo s time da ga čuva, a kasnije bacio ga na smetište.

ARHIV ZBORA DUHOVNE MLADEŽI ZAGREBAČKE³

G. 1927/8. bio sam predsjednik Zbora duhovne mladeži zagrebačke. Njegov arhiv bio je hrpa papira, uvezanih knjiga društvenih zapisnika. Znalo se da je dosta toga nestalo, osobito rukopisi nekih igrokaza koje su nekada klerici odigrali u sjemeništu. Svakako je to šteta koju su opazili i žalili povjesničari književnosti. Rukopisi su mogli lako nestati jer nisu bili popisani, niti su imali svoju signaturu. Zato sam se odvažio na važan i odgovoran posao: popisao sam sav arhiv Zbora, svaki je spis dobio svoju signaturu, u popisu-inventaru zabilježen je sadržaj pojedinog spisa. Nisam tada bio arhivski stručnjak za sastavljanje arhivskog inventara, ali sam ipak obavio koristan posao. Poslije više godina Zborov je arhiv bio opet u nesređenom stanju, ali na temelju moga inventara moglo se ustanoviti, što je sačuvano, a što je u međuvremenu nestalo nemarom uprave Zbora. – Društvu Zbora poklonio sam više stotina razglednica »Krunisanje kralja Zvonimira« prema fresko-slici u Vatikanskom arhivu, da ih prodaje u svoju korist. Nažalost, uvjerio sam se poslije duljeg vremena, razglednice su ležale u prašini netaknute, nitko nije imao za njih interesa. Gdje je tu narodni ponos i rodoljublje? – Knjižari »Marulić«, Kaptol 29, dao sam u komisiju nekoliko tisuća razglednica »Krunisanje kralja Zvonimira«. Za svoj uloženi novac nisam od knjižare dobio nikada ništa, štoviše, razglednice su se u knjižari »izgubile«, odnosno, nisu se mogle pronaći. Eto još jedan dokaz loše poslovnosti katoličke knjižare, a ima ih i više.

ARHIV VOJNE BOLNICE U OSIJEKU⁴

1928. proveo sam 6 mjeseci na odsluženju vojnog kadrovskog roka u Vojnoj bolnici u Osijeku. Moja je služba bila bolničar, a radio sam u ekonomatu na dnevnoj izradbi jelovnika za bolesne vojnike. Uz ekonomat nalazio se i bolnički arhiv u nesređenom stanju. Kako je tu bilo i starijih dokumenata iz vremena prije 1918.

² *Ibidem*, II dio, str. 22.

³ *Ibidem*, str. 23.

⁴ *Ibidem*, str. 23.

na njemačkom jeziku, nije bilo lako pronaći nekoga da arhiv sredi. Ne znam zašto ali eto upravo je meni povjereno da bolnički arhiv sredim. Arhivske građe nije ni bilo mnogo, pa sam ja za kratko vrijeme taj arhiv sredio. Nakon odlaska iz vojske nisam se nikada zanimao za stanje Bolničkog arhiva u Osijeku.

SJEĆANJA NA BAUER DR ANTUNA II. II. 1856 – 7. XII. 1937

Nadbiskupa Bauera sjećam se sa zahvalnošću. Po nagovoru sjemenišnih poglavara, sastavio sam pjesmu – čestitku u čast nadbiskupu 1921. u Travniku i 1925. u Zagrebu (tiskana je u Lončarevoj knjizi »Crkva i škola«). 1927. nadbiskup je s velikim zanimanjem slušao moje predavanje prigodom proslave 90-godišnjice Zbora duhovne mladeži. Kod mladomisničkog ručka 30. VI. 1929. u Nadb. dvoru rekao mi je: »Pratim Vaše povijesne priloge, objavljene u katoličkom tisku, pa Vam obećavam mogućnost da se školujete i osposobite za povijesno istraživanje.«

1931, 26. veljače, kao kutinski kapelan primio sam telegram: Pozivam Vas da odmah dođete k meni – Nadbiskup. Dana 27. pohodio sam nadbiskupa Bauera koji mi je rekao: »Biskup Premuš pročitao mi je Vaše pismo kojim molite premještaj iz Kutine. Uvažio sam Vašu molbu i odlučio premjestiti Vas. Pogodite kuda?... U Čaglic za upravitelja župe. Siguran sam da za tu službu imate sposobnosti. Prilike su ondje teške jer vršljaju starokatolici. Ja ću Vas novčano pomagati, a kad prođu dvije godine, dat ću Vam po Vašoj želji župu ili katehetsku službu. Pristajete li?« Pristao sam i dobio u dva maha po 3000 Din. Za taj novac kupio sam u Novoj Gradiški pokušstvo.

JOSIP BUTURAC U ČAGLIĆU 1931–1934⁶

U župi Čaglic već je 30 osoba prešlo u starokatolike, za moga vremena još 2–3 osobe, a toliko se otrpilo i vratilo u Katoličku crkvu. Morao sam pobijati u propovijedi nauku i napadaje starokatolika, njihove izgrede tužio sam državnim vlastima bez koristi, jer one su podupirale starokatolike, a meni uskraćivale kroz 10 mjeseci malu plaću od 500 Dinara. Starokatolici su me napadali u svojim novinama kao spahiju, »pun pohlepe za zemaljskim dobrima«, bez milosrđa prema siromasima. Poslao sam ispravak u njihove novine, ali ga nisu tiskali. Nisam ih tužio sudu u nadi da će mi upravne vlasti dati zadovoljštinu. Međutim sreski načelnik u Pakracu Grubić nije htio kažnjavati ispade starokatolika, a Banskoj upravi u Zagrebu pisao je o meni da pretjerujem u čestim tužbicama. Kod Banske uprave našao sam ovakvu svoju karakteristiku: Josip Buturac upravitelj župe Čaglic najnepomirljiviji elemenat u celome Pakračkom srezu. Međutim sreski načelnik Grubić prema priznanju pred dekanom Josipom Panićem kažnjen je od Bana Savske banovine zbog svoga postupka prema meni. Kazna se sastojala u novčanoj globi. Kad je mene kaznio zatvorom od 4 dana, predložio sam mu za sebe *custodia honesta*, ali on nije na to pristao zbog političke štete nego me je preko općinskog pisara uljudno zamolio da platim novčanu globu.

Kad sam 1934. zamolio od sreza pasoš za Italiju, dobio sam ga brzo i lako. No kad sam zamolio od Ministarstva prosvjete u Beogradu dopuštenje za studij u

⁵ *Ibidem*, I dio, str. 2 + 4.

⁶ *Ibidem*, II dio, str. 15.

Rimu, bio sam odbijen, jer da molba nije dosta obrazložena. Meni jedinome to je uskraćeno, a nijednom drugom svećeniku. To je osveta što sam se protivio da katolička djeca slave svetog Savu pjesmom u pravoslavnoj crkvi. Međutim, kad je Korošec postao ministar u Beogradu, dobio sam dopuštenje za studij u Rimu. Takva mi dozvola nije više bila potrebna, jer sam i bez ministarske dozvole studij završio, o tome dobio potvrdu od Jugoslavenskog poslanstva u Rimu, a Filozofski fakultet u Zagrebu (Grga Novak) nostrificirao je moje rimske ispite, a nije tražio dozvolu za studij u inozemstvu.

BISKUP PREMUŠ KAO POSEBNI ZAŠTITNIK MLADOG ŽUPNIKA J. BUTURCA⁷

Biskup se Premuš mnogo brinuo za mene kao župnika u Čagliću, gdje sam na svemu oskudijevao. Prigodom krizme dao mi je 1000 Din. za razne troškove. Isto toliko dao je za držanje misija. Neprestano me opskrbljivao »Misnim nakanama«, jer ih nisam imao u župi, niti sam igdje mogao do njih doći. Zbog teških prilika u župi morao sam često dolaziti k Nadb. duhovnom stolu gdje me je biskup Premuš strpljivo primao i savjetovao. Na moje pismene žalbe brzo je odgovarao. Jednom zgodom sreo sam biskupa Premuša koji se vozio u kočiji Bakačevom ulicom. Zaustavio je kočiju i pozvao me k sebi te rekao: »Ako me trebate ja ću se odmah vratiti u Nadbiskupsku kancelariju!« Onaj puta nisam ga trebao te sam mu zahvalio na tako velikodušnoj pažnji. Doista, biskup Premuš zbog svoje ljubavnosti bio nam je svima veoma drag!

MOJE ŽUPNIKOVANJE U ČAGLIĆU 1931–1934⁸

Došao sam ovamo da po izričitoj želji nadb. Bauera tokom dviju godina zaustavim pokret starokatolika za otpad od Katoličke crkve, da duhovno podignem župu te obnovim crkvu i župnički stan. Prelaz u starokatolike je zaustavljen (u Bijeloj Stijeni), ali se prelaznici nisu vratili u Katoličku crkvu jer su im vođe bili komunisti: N. Guberović i F. Šimić; prvi je od vlasti imenovan općinskim vijećnikom, a drugi banskim vijećnikom, jer je vlast općenito podupirala starokatolike na štetu Katoličke crkve. Vjerski je život porastao: katehizirao sam u Čagliću, Bijeloj Stijeni i Bujavici redovito; o Uskrsu se skoro sve ispovijedalo; jedna trećina župljana polazila je sv. misu nedjeljom; djelovalo je društvo malih križara i križarica; uvedena svibanjska i listopadska pobožnost. Popravljen je crkva i župnički stan. Škole nisu htjele katoličkoj djeci dati vjerske priručnike, a prisiljavale su katoličku djecu slaviti sv. Savu u pravoslavnoj crkvi. Ja sam to zabranio, pa sam za to tužen sudu. Uspio sam tako, te su djeca dobivala vjerske priručnike i nisu slavila sv. Savu. Protiv postupka škole i nižih vlasti žalio sam se višim vlastima, pa je sreski načelnik Grubić u Pakracu kažnjen od Banske uprave globom što je nepravredno postupao prema meni. U Arhivu Savske banovine našao sam dosta neosnovanih tužbi protiv sebe i ovakvu karakteristiku: »Josip Buturac upravitelj župe Čaglić najnepomirljiviji je elemenat u celom Pakračkom srezu«. Biskup Premuš zamjerio

⁷ *Ibidem*, I dio, str. 6.

⁸ *Ibidem*, I dio, str. 37.

je oštrom načinu pisanja u mojim žalbama. Međutim je istina da sam ja samo branio prava katoličkih vjernika u doba Aleksandrove diktature...

Žandari su me uhodili, ali mi nisu mogli predbaciti nikakav politički čin. Žandar-ski narednik u Čagliću počinio je samoubojstvo kad je trebao 1935. odgovarati za progone Hrvata (Korošec ministar unutrašnjih poslova).

Moji prihodi: 500 Din. od župe (lukno), 150 radnika, 400 Din. državne potpore, 100 Din. prihoda od zemlje i školarine, svega 1000 Din. mjesečno. Misnih nakana nije bilo. Morao sam pomagati majku udovicu i 6 neopskrbljene braće i sestara. Prve tri godine hranio sam se u seljačkoj kući, a četvrte godine sestra Marica vodila mi je kućanstvo. Vodio sam Mljekarsku zadrugu hoteci materijalno pomoći župljanima, a s mnogo teških briga i malo uspjeha. U Katoličkom listu opisao sam svoje župnikovanje, pa sam zato mjesto dvije morao ovdje provesti četiri godine, jer nitko nije htio doći u Čaglić iza mene.

TANASIJE OBLAKOVIĆ UČITELJ U ČAGLIĆU 1931–1934⁹

Kao župnik u Čagliću imao sam neprilika s raznih strana (starokatolici, općina, žandari, sokolsko društvo, sreski načelnik), a najviše neprilika pravio mi je učitelj Tanasije Oblaković. Rodio se u Bačugi kod Petrinje 1880, pa kad je meni bilo 26 g., on je imao 52 godine, dakle dvostruko više godina. G. 1909. on je bio optužen za veleizdaju zajedno s još 52 Srbina iz Samostalne srpske stranke, pa kako je parnica sramotno svršena za Austriju, Oblaković je smatran za dobrog srpskog patriota. Zato je u doba diktature kralja Aleksandra bilo nemoguće žaliti se vlastima na postupak učitelja Oblakovića prema katoličkoj djeci u Čagliću. On nije htio na moj zahtjev nabaviti katoličkoj djeci »Mali kršćanski nauk«, štoviše oduzeo im je molitvenik i silio ih je slaviti sv. Savu u pravoslavnoj crkvi, a njivu katoličkog orguljaša htio je otetiti za školu. Žalio sam se Banskoj upravi, pa je 23. II. 1932. provedena istraga u Čagličkoj općini, ali bez rezultata. Prigodom krizme u Čagliću 22. VI. 1932. obavljen je u školi ispit koji se pokazao slab. Tom se prigodom Oblaković potužio na mene pred biskupom Premušem iako je sam bio kriv za nategnute odnose među nama. 31. X. 1932. druga istraga od strane sreza protiv učitelja Oblakovića u Čagliću zbog oduzimanja molitvenika. Bilo je i opet bez koristi. Štoviše, 20. XII. 1932. na tužbu Oblakovića bila je rasprava protiv mene kod Sreskog suda u Pakracu. Sudac Ilić, sin pravoslavnog paroha u Gospiću, bio je na mojoj strani te je ukorio Oblakovića zbog otimanja katoličkih molitvenika i naložio mu da nabavi katoličkoj djeci vjeronaučne udžbenike. Pakrački učitelj Srbin Miščević poručio mi je da će me »vrag odnijeti«.

17. II. 1933. učitelj Oblaković zove me na preslušavanje u školu što sam zabranio katoličkoj djeci sudjelovanje na svetosavskoj proslavi. Nisam htio dati nikakve izjave u zapisnik držeći se načela: *Nemo iudex in causa propria*, pa sam Oblakoviću opširno odgovorio člankom u Katoličkom listu. Kako je nadbiskup Bauer (zajedno s muslimanskom vjerskom zajednicom) ustao protiv sudjelovanja katolika u svetosavskim proslavama, a Sreski sud u Pakracu izjavio, da ministarsku naredbu o svetosavskoj proslavi ne prihvaća, došlo je do primirja između mene i škole u Čagliću.

Značajno je i ovo: Oblaković je jedini u pakračkom kraju nosio šajkaču, kći mu se zvala Srbijanka, djecu je pozdravljao: Srbi i katolici (a ne Hrvati), a kad je ustanovljena Banovina Hrvatska odselio je u Srbiju.

⁹ *Ibidem*, I dio, str. 57.

ŽANDARI U ČAGLIĆU 1930–1941¹⁰

Žandarmerijska stanica u Čagliću nalazila se u katoličkom kraju, preko puta župske crkve. Tako su katolici bili u jednu ruku zaštićeni od provalnika, a u drugu ruku žene su katolikinje bile izložene napastovanju od strane žandara, moralnih pokvarenjaka, od kojih su neki bili zaraženi od venerične bolesti... Žandari su javno zalazili... ženama u susjedstvu, što sam ja odmah od početka oštro žigosao. Zato sam izazvao protiv sebe bijes žandara. Oni su postali licemjeri pa su čak svake nedjelje prisustvovali sv. misi u župskoj crkvi. Poslije biskupske poslanice protiv Sokola 1933. prestali su dolaziti u crkvu jer se njihovo dolaženje općenito smatralo kao uhađanje. Međutim, žandari su protiv mene pisali Banskoj upravi razne tužbe, pune kleveta i izmišljotina, kako tobože nisam dopustio govoriti na groblju prigodom smrti nekoga sokolaša itd. Zbog tih tužbi nije me nitko zvao na odgovornost. Za njih sam saznao tek onda kad sam došao u Zagreb u arhivsku službu.

14. I. 1934. došla je iz Kutine u Čaglić Marica Stanković, vođa ženskih križarskih društava. Na maloj kućnoj priredbi Malih križarica M. S. je održala govor koji je čula i Jelena R., žandarska kuharica, poslana kao špijun. Ona je bila prisiljena od žandara da potpiše izjavu protiv mene i M. Stanković koja je tobože bunila Čaglićane i s njima pjevala zabranjenu hrvatsku himnu. Ja sam bio pozvan u čaglićku općinu na preslušavanje, pa kad sam shvatio žandarsku velikosrpsku zlobu, potužio sam se na žandare sreskom načelstvu u Pakracu i žandarsku tužbu nazvao »podmukla šarenjačka zaplotnjačka rabota«. Međutim, sresko me načelstvo kaznilo na 200 Din. globe ili 4 dana zatvora zbog neprijavlivanja gostiju iz Kutine (M. Stanković), a sreski sud u Pakracu na 150 Din. globe zbog uvrede žandara. Sudac Ilić mi je predložio da kaznu prihvatim i tako izbjegnem veće komplikacije, a Banska uprava potvrdila je presudu Sreskog načelstva. Sresko načelstvo nije htjelo prihvatiti moju ponudu da pođem u zatvor nego mi je zaplijenilo sijeno. Međutim, sreski načelnik Srbin Grubić kažnjen je od Banske uprave zbog nepravednog postupka prema meni globom, a kasnije i premještanjem. Narednik Žandarmerijske stanice Vujo počinio je samoubojstvo kad je za Koroščeva ministarstva morao odgovarati za svoja nedjela.

U doba Banovine Hrvatske u Čagliću su žandari Hrvati pa je zato stanje podno-sivo. 29. IX. 1942. partizani su zapalili u Čagliću žandarmerijsku stanicu, općinu i školu, a 1944. i župnički stan koji je do danas ostao u ruševnom stanju. Župnik novoosnovane Lipičke župe upravlja i Čaglićkom župom već 30 godina.

PRIPREMA ZA PUT U RIM NA STUDIJ¹¹

1934, na početku srpnja, pozvao me k sebi nadbiskup Bauer i rekao: »Obećao sam pok. Frani Buliću na samrti da ću poslati svećenika u Rim da studira arheologiju. Jeste li za to?« Odgovorio sam da ne želim studirati arheologiju nego crkvenu povijest. Nadbiskup mi je rekao da pristaje na to, pa neka pišem u Rim Mons. Mađeru, pobrinem se za pasoš i predaju župe.

U sredini listopada 1934. još nisam dobio od Nadb. duh. stola razrješnicu za župu Čaglić, pa sam molio nadbiskupa Bauera, ako se je predomislio glede moga puta

¹⁰ *Ibidem*, I dio, str. 58.

¹¹ *Ibidem*, I dio, str. 5.

u Rim, neka mi dopusti studirati opću povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nadbiskup je rekao: »Carska se ne poriče. Što je nadbiskup obećao, mora se ispuniti.« Nato smo obojica pošli u Nadb. kancelariju kancelaru Janku Barléu, i tu je nadbiskup čekao, dok nije Barlé sastavio i potpisao za mene razrješnicu na župu Čaglić.

Značajna je napomena nadbiskupa Bauera: »Nemojte mnogo govoriti o svom putu i studiju u Rimu, jer ima zlobnika koji bi mogli pokušati da spriječe Vaš studij u Rimu.«

Sigurno je da je nadbiskup kao dugogodišnji profesor i urednik Katoličkog lista dobro shvatio važnost posebnog studija sviju grana bogoslovske znanosti, pa tako i crkvene povijesti. On je protežirao dr. Marića, dr. Bakšića i druge, pa tako mu je oko zapelo i na mene kao bogoslova i mlada svećenika. Njemu moram u prvome redu zahvaliti što mi je omogućio studij crkvene povijesti u Rimu. Što je rekao o zlobnicima, žalosna je istina jer sam se kasnije o tome mnogostruko uvjerio.

MOJE ŠKOLOVANJE U RIMU 1934–1936¹²

Nadbiskup Bauer čitajući razne moje povijesne priloge u novinama i časopisima ponudio mi je da pođem u Rim radi studija crkvene povijesti. Ponudu sam prihvatio. Upute za studij dali su mi dr. Maderec, rektor Zavoda sv. Jeronima u Rimu, zatim nadb. Stepinac, dr. Barada, dr. Marić, dr. Živković. U Rim sam doputovao s Franom Kralikom, sarajevskim svećenikom, koji je također studirao crkvenu povijest (dva mjeseca). U Zavodu sam lijepo primljen od rektora i kolega (Oberški, Draganović, Nežić, Tumpić, Paša i dr.). Na Fakultetu za crkvenu povijest svi su profesori bili osobito ljubazni ističući kako smo svi jedna familija (Letturia dekan, Grisar J., Leiber, papin savjetnik in politicis, paleograf Moravac Silva-Tarouca itd.). Po jedan semestar studirao sam na Pravnom fakultetu (Zeiger) i hagiografiju na Biblijskom institutu (Simon). Prvih četrnaest dana predavanja su me zamarala zbog latinskog jezika, koji sam učio prije 10 godina, a poslije toga slušao sam, kao i hrvatski, a za dva mjeseca već sam mogao i govoriti i pisati. Veće su mi radnje bile: Život bl. Augustina Kažotića, Jozefinističko crkveno pravo. Nakon dvije godine studija dobio sam licencijatsku diplomu (uspjeh: bene probatus) s kojom sam se vratio kući. Dalje nisam mogao studirati u Rimu jer mi beogradsko Ministarstvo prosvjete nije dalo dozvolu za studij u inozemstvu, i jer je Nadb. Stepinac želio da se na zagrebačkom Filozofskom fakultetu osposobim za profesora povijesti u Nadbiskupskoj gimnaziji.

Iz Rima sam ponio najljepše dojmove. P. Leiber D.I. objasnio nam je na predavanju kako je Ahil Ratti biran za papu Pia XI. i lošu politiku vodio prema fašističkom diktatoru B. Mussoliniju. Profesori su smjelo kudili razne propuste u crkvenoj prošlosti o kojima se u povijesnim priručnicima šuti, ali su i pobijali zlobna domišljanja protestanata i framazuna.

Obilazio sam po Rimu crkve, arhive, muzeje, a više puta i Vatikansku biblioteku, gdje sam pronašao sliku krunisanja kralja Zvonimira. Dao sam fotografirati popis požeških župa 1332–1337. Pohodio sam Subjaco, Civita-Vecchiju (Theinerov grob), Napulj, Pompeje te bližu i daljnju okolicu Rima. To je onda bio razmjerno malen grad koji je bilo lako obići i upoznati.

¹² *Ibidem*, I dio, str. 38.

ŠKOLOVANJE NA FILOZOFSKOM FAKULTETU ZAGREB 1936-1939¹³

Upisao sam pod A opću povijest, pod B nacionalnu povijest, pod C pomoćne povijesne nauke, latinski jezik, etnologiju. Zaslugom prof. Grge Novaka i dr. priznati su mi rimski ispiti iz pomoćnih povijesnih nauka i latinskog jezika, pa ih ovdje nisam trebao polagati. Položio sam ispite iz etnologije (Gavazzi M.) i pedagogije (Matičević) te iz nacionalne povijesti (Barada). Slušao sam profesore F. Šišića, Lj. Hauptmana, Bazalu iz filozofije, Schneidera iz povijesti umjetnosti, kap i gore spomenute. Osjećao sam da je studij u Zagrebu lakši nego u Rimu, ali nije suvišan, jer se i ovdje može mnogo toga naučiti. Barada mi je spomenuo da sam trebao najprije studirati u Zagrebu, a onda u Rimu, pa bi mi rimski studij bio lakši i korisniji, a doktorski ispit u većoj časti. Nisam položio ispit pod A, jer su u međuvremenu isusovci preuzeli Nadb. gimnaziju, a ja sam 1939. primio službu u Nadb. kancelariji i Nadb. arhivu i u uredništvu Katoličkog lista i obvezu da položim doktorski ispit na Bogosl. fakultetu radi kvalifikacija za fakultetskog profesora.

Profesori su mi ostali u dobroj uspomeni. Šišić je plastički pripovijedao pa se svaka njegova riječ mogla upamtiti. Hauptman je znanstveno razglabao izvore i literaturu, na evropskoj visini. Grga je i zabavljao i zamarao svojim neprestanim usporedbama (Egipat, Grčka, Rim). Hauptman je na ispitima mnogo rušio, pa je kod predavanja u mojoj nazočnosti »bombardiran« jajima. Pitao me je da li smatram njegovo ispitivanje prestrogim. Odgovorio sam mu, da su đaci općenito premalo zainteresirani za povijesnu znanost, premalo znaju latinski i strani živi jezik, ali su krivi i profesori, jer pitaju ono što je u historiografiji dvojbeno i što nije spomenuto niti u većim povijesnim priručnicima. Grgina predavanja nisu bila na potrebnoj visini, ali na ispitima bio je i on strog. No uza svu tu strogost naši srednjoškolski profesori povijesti bili su uglavnom slabi nastavnici s kojima njihovi đaci nisu bili zadovoljni, a ni Povijesno društvo Hrvatske. Kako su profesori fakulteta bili uglavnom framazuni, u svojim predavanjima zlorado su isticali kako je Crkva propadala, pomagala samovoljne vladare, kao feudalac tlačila sirotinju itd. Zamolio sam Hauptmana u ime slušača katolika, dakle velike većine, neka nam uz mišljenje protestantskih pisaca kaže i što historici katolici misle o pojedinim spornim pitanjima. To ga je očito uvrijedilo, iako to nije odmah pokazao. Kasnije me istjerao iz svoje sobe riječima: »Idite Baradi! Kod mene ne trebate polagati ispita!« Poslije rata imao je velikih teškoća. Pomirili smo se i među sobom pohađali. Njegov sin bio mi je kolega na fakultetu i u Državnom arhivu gdje smo se dobro slagali. On je iz Budimpešte dopremio našu dragocjenu građu.

MOJE ZAPAMĆENJE O STEPINAC DR. ALOJZIJU

8. V. 1898 – 10. II. 1960¹⁴

Kad je 1938. nadbiskup Stepinac predložio konzisterijalnoj sjednici da se u izdanju Nadb. duhovnog stola tiska i izda »Karta Zagrebačke nadbiskupije«, njegov je prijedlog bio odbačen. Karta je bila moje djelo, a kanonici nisu imali u mene povjerenje. Karta je ipak tiskana na osobni trošak nadbiskupa Stepinca, a u korist

¹³ *Ibidem*, I dio, str. 39.

¹⁴ *Ibidem*, I dio, str. 7-10.

Nadb. duhovnog stola. Iako je stručna kritika veoma pohvalila kartu, pojedini su kanonici bili protiv nje, zapravo protiv Stepinca i mene.

Značajno je i to da 135 župa (sve do 1941) nije nabavilo Kartu Zagrebačke nadbiskupije, od toga deset gradskih župa (Virovitica, Čakovec itd.), a od hrvatskih biskupija cijela polovica nije kupila ni jedne karte. Trošak za tisak podmirilo je 400 kupaca karte, od toga skoro polovica svjetovnjaci i razne ustanove (vatrogasna društva itd.). Ja za svoj trud nisam dobio nikakav honorar, iako sam na karti radio 18 mjeseci (od toga s tiskarom 6 mjeseci).

Položaj nadbiskupa Stepinca bio je doista težak. Jednoga dana rekao mi je ovako: »Oče Jozo, budi mi prijatelj! Ja prijatelja nemam. Možeš li shvatiti kako je to strašno kad jedan nadbiskup nema prijatelja. Ta i ja sam čovjek od krvi i mesa. I ja imam potrebu nekome se potužiti i povjeriti. Odvezimo se zajedno mojim automobilom na Sljeme ili Okić, pa da se zajedno prošećemo i porazgovorimo!« Odgovorio sam mu da tu ponudu ne mogu prihvatiti dok ne položim doktorski ispit, do kojega je mnogo stalo i njemu i meni.

U ljetu 1945. kad se Stepinac vratio iz svoga prvog zatvora (Tuškanac), rekao mi je: »Pomisli! Pitali su me za jednu stvar koju sam kao najveću tajnu povjerio samo jednoj osobi s obvezom diskrecije. Ta je osoba to izbrbljala drugom, drugi trećem, i tako je najveća tajna otkrivena pred onima pred kojima je trebala biti čuvana. Eto kako pouzdane imam prijatelje!« Nisam pitao o kojoj se osobi i stvari radi.

Nadbiskup Stepinac želio je biti prema svećenicima pravedan tražeći vršenje svećeničkih dužnosti. Očekivalo se da će on biti oštar prema nemarnima. Međutim, on je ipak bio obziran i blag. U nekoj župi našao je rano u nedjelju pijana svećenika i mjesto njega imao obadvije mise, ranu i poldanju. Župnika R. u P. suspendirao je na jedan dan, da bi se popravio, a on je i dalje ostao tvrdoglavo nemaran kod izdavanja matičnih izvadaka. Mladoga S. Š. poslao je za upravitelja župe Noršić-selo, pokajao se i drugi dan opozvao je taj dekret. Umirovljenoga župnika M. F. imao je pismeno opomenuti za neplaćeni državni porez, a kad sam ga podsjetio, da taj porez ima platiti njegov nasljednik J. V. prema sklopljenom ugovoru među njima, nadbiskup je spis poderao i rekao mi nezadovoljan: »Što misliš, oče Jozo, kako se nadbiskup osjeća kad dere spis koji je već potpisao?!« Rekao sam mu: »Bolje je i tako nego da Vam sutra dođe plaćuci starina M. F. i da mu se morate ispričavati zbog nanesene nepravde.« Stepinac je nadodao: »Ti imaš pravo mimo tajnika dr. F. Šepera, kao i dr. Hren, doći k meni u svako doba radi poslova Nadbiskupije, jer znam da me ne kaniš mučiti sitnim i bezvrijednim stvarima.«

Nadbiskup Stepinac smatrao je svojom osobito važnom dužnosti propovijedati, poticati na dobro, koriti i odvrćati od zla. Na tu dužnost podsjećao ga je i njegov zemljak dr. S. Bakšić. Stepinac je propovijedao rado i često u Zagrebu i provinciji, jednostavno i odlučno. Pobjijao je bezboštvo, framazunstvo, marksizam, sebičnost, čedomorstvo. Ustajao je na obranu hrvatskih narodnih prava protiv velikosrpskog šovinizma i unitarizma zbog čega su ga mrzili razni politički unitaristi. 1940. pozdravio je pred crkvom sv. Marka u Zagrebu Kneza-Namjesnika Pavla govorom, koji je bio ispunjen dogmatskom jačinom i ozbiljnošću i učinio je mučan dojam, jer se mogao shvatiti kao prijekor i predbacivanje zbog političkih progona Hrvata. »Hrvatska straža« (1940/12) nastojala je taj dojam ublažiti.

U doba rata nadbiskup je Stepinac javno osuđivao rasnu diskriminaciju, progone Židova, cigana i drugih. Zbog toga su mu prijetili njemački nacisti, hrvatski ministar Makanec i dr. Stepinac je nastojao zaštititi slovenske progone svećenike i pravoslavne Srbe tzv. prekrštavanjem ili vjerskim prelazima. Njegova se dobra nakana kasnije zlobno izvrnula u optužbu, kao da je on surađivao s njemačkim okupatorima i odobravao ustaške političke progone. Stepinac je naprotiv osuđivao sve vrste progona i nije bio toliko naivan, da bi vjerovao u bilo kakav uspjeh »prekrštavanja« prema onoj narodnoj: Krsti vuka, a vuk u goru! Odvjetnik Politeo dobro je na sudu branio Stepinca, zato njegov govor nije smio biti objavljen, ali je sačuvan. U drugim prilikama taj bi govor mogao biti još i bolji i jači, ali je Politeo morao biti obziran i prema onima koji su mu se zbog te obrane javno prijetili. U onim žalosnim i okrutnim ratnim prilikama nije bilo lako shvatiti što je Stepinac zapravo trebao učiniti, i da li je on onda u čemu objektivno pogriješio. On je u Rimu pred papom Pijom XII. obranio svoje stajalište i svoj postupak. Ja sam u Katoličkom listu ispuštao dijelove njegovih govora čuvajući tako njegovu i svoju glavu od smrti. To mi je dr. Bakšić predbacivao (i P. Jesih) tvrdeći: »Alozije Stepinac može 'malo stradati', ali će zato nama kasnije biti lakše.« S takvim stajalištem nisam se složio.

Napisao sam za Katolički list bilješku o postupku kolonizatora. Ivo Bogdan novinar shvatio je to kao optužbu protiv postupka talijanskih vojnika, bilješka je zaplijenjena, a ja predložen na kaznu za Jasenovac. Nadb. Stepinac zauzeo se za mene kod Artukovića, pa sam bio pomilovan. Kad sam kasnije, poslije kapitulacije Italije, otvoreno pisao protiv talijanskih postupaka u Hrvatskoj, prosvjedovao je papin delegat M. Nadb. Stepinac odobrio je moje pisanje s time, da tako više ne pišem.

Kad se 1945. u ljetu vratio nadb. Stepinac iz zatvora u Tuškancu (Zagreb), rekao mi je: »Pitali su me, tko je odgovoran za pisanje katoličkog tiska u Hrvatskoj. Odgovorio sam da sam ja kao nadbiskup odgovoran. Međutim je prava istina, da si Ti, oče Jozo, pisao što si htio, niti si mene što pitao, niti sam Ti ja davao bilo kakve upute. Ovo Ti kažem samo zato da se u slučaju potrebe možeš pozvati na mene koji sam preuzeo odgovornost za pisanje katoličkog tiska zato da drugima olakšam položaj.«

BOGDAN IVO 1930–1945¹⁵

Rodio se u Dubrovniku. Isticao se 1924. u tamošnjoj katoličkoj domagojskoj organizaciji. Kao student u Zagrebu postao je katolički publicist i novinar kod Hrvatske straže. Sastao sam se s njim slučajno 1930. na Bledu u društvu katoličkih studenata i seniora. Za svoga boravka u Zagrebu 1936–1945. sretao sam se s njim više puta, ali nismo nikada postali dobri znanci.

1941. Ivo Bogdan postaje u NDH vodeći novinar i cenzor ili nadzorni organ nad svim novinama. Tako sam i ja kao suurednik Katoličkog lista potpao pod njegovu vlast. On mi se prijetio: »Katolički list ima biti ustaški ili ga ne treba. On mora služiti ustaškoj državi.« Ministar Artuković poručivao mi je preko biskupa L. da je »čaša gnjeva protiv uredništva Katoličkog lista puna, i da se svakog časa može taj gnjev izliti«. U isto vrijeme Kniewald i drugi predbacivali su Katoličkom listu

¹⁵ *Ibidem*, I dio, str. 59.

ustašku liniju. Urednici: Penić i ja bili smo u teškom položaju, zastupali smo ideju hrvatske države, ali nismo spominjali »zaštitu« Nijemaca i Talijana.

U svibnju 1943. napisao sam za Katolički list bilješku »Naturalizacija«. To je bila općenita osuda kolonizatora u kolonijama i donekle aluzija na postupak talijanske vojske u Hrvatskoj. Mislio sam da to mogu napisati jer su nedavno hrvatske novine u Mostaru javno i otvoreno predbacile Talijanima paljenje hrvatskih sela. Zato je cenzor Ivo Bogdan shvatio moju bilješku »Naturalizacija« kao osudu talijanskih postupaka u Hrvatskoj, zabranio je tiskanje te bilješke i tužio me Poglavniku Paveliću. Ovaj je prosljedio tužbu Artukoviću koji se spremio da me na zahtjev Bogdana pošalje kao kažnjenika u Jasenovac. Nadb. Stepinac pošao je k Artukoviću koji je i sam bio ogorčen protiv stvarnih okupatora Talijana i Nijemaca, pa je tako tužba protiv mene odbačena.

Bogdan Ivo rekao mi je kako ima u svom uredu špijune, kako su Talijani naši zaštitnici, on je uvjeren hrvatski nacionalist, svećenici su mu bili krivi učitelji pa se zato s njima razišao, i kako sam ja svojom novinskom bilješkom podmetnuo bombu u temelje hrvatske države. Pokušao sam se protiv njega braniti svojom čistom prošlošću i progonima u Čagliću. Nisam se uspio pred njim obraniti. Zato sam odlučio da se ubuduće ne zalažem ni za kakvu politiku. Ivo Bogdan iste g. 1943. piše oštre članke protiv »perfidne talijanske politike«, kad je Italija kapitulirala u mjesecu rujnu. Eto njegove dosljednosti! 1945. bježi u Rim, u svećenički zavod sv. Jeronima, pod okrilje svećenika koji su ga tobože krivo učili! Takva je eto politika! Ona je daleko od svećeničkoga značaja.

NADBISKUPSKI ARHIV I KANCELARIJA¹⁶

Uoči 1. VII. 1939. pozvan sam telefonski da sutra odmah nastupim u službu u Nadbiskupskoj kancelariji. Kasnije sam dobio i dekret, potpisan od nadbiskupa A. Stepinca, u kojem je pisalo da mi se povjerava služba arhivara Nadb. kancelarije s time da sredim i arhivsku građu Nadb. arhiva koja je u najvećem neredu prenesena iz zapadne u sjevero-istočnu kulu nadbiskupskog dvora. Prije nastupa službe javio sam se kancelaru... koji me je primio hladno i s prezirom rekao pred D. Nežićem: »Koga ćete još sve dovoditi ovamo!?!«

Pohodio sam nadb. Stepinca i rekao mu svoja gravamina: »Uz dobivenu tešku i odgovornu službu ne mogu položiti na Filoz. fakultetu još jedan i to posljednji ispit da bi se mogao kvalificirati za profesora Nadb. gimnazije kao što ste Vi prije 3 g. odredili. Osim toga, imam namjeru doktorirati na Bogosl. fakultetu, pa i za to treba imati vremena. Prigovaraju kanonici da za rad u kancelariji nisu mi bila potrebna 3 fakulteta, pa je to sve zajedno promašaj u gospodarskom pogledu. Za rad u kancelariji dobivam 600 Dinara, a stan i hrana stoji u sjemeništu 900 Dinara, pa sam zato prisiljen prihvatiti i službu suurednika Katoličkog lista, dakle službu tehničara, umjesto da se bavim znanstvenim radom za koji sam se spremio na 3 fakulteta. Ja doduše mogu iz poslušnosti vršiti u kancelariji službu tehničara, zainteresiran sam za sređivanje Nadb. arhiva, ali molim pomoćnike da bi taj posao bio što prije završen. I konačno molim da me nadbiskup preporuči Banovini Hrvatskoj za službu metropolitanskog bibliotekara i kaptolskog arhivara pri Državnom arhivu; Marulićev trg 21.«

¹⁶ *Ibidem*, II dio, str. 24–26.

Nadbiskup A. Stepinac odgovorio je: da me ne želi imenovati profesorom Nadb. gimnazije, pa prema tome nije potrebno da polažem posljednji ispit na Filoz. fakultetu; on će me preporučiti za službu bibliotekara i arhivara pri Državnom arhivu; dat će novaca za nove police Nadb. arhiva kao i za plaćanje mojih pomoćnika pri sređivanju arhivske građe.

Preko prebendara, direktora nadbiskupskih dobara, S. Mikulčeka kupljena je hrastovina za police Nadb. arhiva. Kod sređivanja građe pomagali su mi bogoslovi Antun Ivandija i Stjepan Krivošić te moj nekadašnji župljanin Miško Marošević iz Čaglića. On je dobivao u Nadb. dvoru dosta slabu hranu, prehladio se u hladnim arhivskim prostorijama, vratio se u kući u Čaglic i doskora umro (1941). Nadbiskup je platio pogrebne troškove.

Službu kancelarijskog arhivara, zapravo registratora, vršio sam od 1. VII – 30. XI. 1939. U abecedni registar zapisivao sam prispjeli spis koji sam zatim stavljao na svoje mjesto u registraturi, a prema potrebi anteakte ili predspise spajao s novo-nadošlim spisima u dossier. U registraturi zatekao sam veliki nered: 4000 spisa nije se nalazilo u redosljedu na svom mjestu. Zato se nisu mogli pronaći predspisi ni rješavati prispjeli spisi. Pojedine ustanove uzalud su urgirale rješavanje svojih predmeta. Moj prethodnik dr D. H. nije mogao napraviti red, pa sam eto pozvan ja da uz poznatu energičnost stvorim red u registraturi. U prostorijama Alagovićeve kule velik je prostor zauzimao Barleov časopis »Sveta Cecilija«. Molio sam ga da taj časopis preseli u svoju kuriju, pa kad nije htio, časopis sam ostavio na hodniku pred njegovom kancelarijom. On se ljutio, ali je konačno poslušao. Meni se rugao: »Ovde je nered bil, ovde nered je, ovde nered bude.« Odgovorio sam mu: »Ovdje je nered bio, to ste Vi krivi, ovdje postoji nered, i za to ste Vi krivi, ali dok mene ovdje bude, nereda biti neće...«

Od travnja do lipnja 1940. vršio sam u nadb. kancelariji službu protokolista jer je svećenik Karlo Mikerić bio teško bolestan. Kad sam predao službu u nadb. kancelariji nasljednicima Kornfreindu i Pinduliću, nadb. A. Stepinac tražio je od mene da i dalje sređujem Nadb. arhiv. Nije to bilo lako uz druge službe, ali sam to ipak prihvatio želeći tako što više taj arhiv upoznati i iskoristiti za pisanje povijesnih radova.

Iako nisam imao formalni dekret za arhivista Nadb. arhiva, ipak sam godinama vršio službu nadb. arhivista i službu arhivskog nadzornika. Više sam se puta i zahvalio na službi nadb. arhivista i predlagao osobe za arhivsku službu, ali se nitko nije na to obazirao. Formalni dekret za nadb. arhivista dobio je moj nasljednik u Kapt. arhivu M. H. Prigovarao sam njegovu radu i neradu, ali bez koristi. Prosvjedovao sam više puta što su arhivske prostorije (4 sobe) predane nadbiskupuvo šoferu K., što je moja arhivska uredovnica meni oduzeta a predana službeniku nadb. kancelarije, što kroz arhivske prostorije postoji slobodan prolaz, što se arhivske prostorije ne čiste od prašine i ne zrače, ali je sve bilo uzalud. Nije koristila ni intervencija državnih vlasti...

Budući da sam bio odviše zaposlen u arhivu Hrvatske, u Kaptolskom arhivu na Kaptolu 27 i na Bogosl. fakultetu, nisam se mogao posve dati na rad u Nadb. arhivu. Učinio sam ovo: sredio sam arhivsku građu koja je bila razbacana kao kup slame; nabavio sam nove police i nove kartonske kutije u koje sam smjestio spise; na kutije i knjige stavio sam naljepnice sa signaturama; sastavio sam inventar arhiva i priručne knjižnice; dao sam zazidati prozor koji je bio više puta razbijen od mladića razbijača; bdio sam do kasno u noć te uhvatio razbijače koji su osuđeni od vlasti na plaćanje odštete.

Sve sam poslove u Nadb. arhivu obavio besplatno, bez ikakvog priznanja. Učinio sam to iz zahvalnosti prema Zagrebačkoj nadbiskupiji koja mi je omogućila školovanje na 3 fakulteta, službu u Državnom arhivu odn. Arhivu Hrvatske i korištenje Nadb. arhiva u mojem povijesnom znanstvenom radu. Uostalom, meni i nije stalo do kakva priznanja. Drugi su zbog toga ponešto iznenađeni. Ipak mi je žao što je grkokatolički đakon M. P. uspio prevariti nadb. kardinala Kuharića i još neke prelate da će napisati Povijest Zagr. nadbiskupije u 20 svezaka i zato imao pristup u Nadb. arhiv, iako su se tome protivili uz mene također kard. Šeper, nadb. Bukatko, dr. Ivandija, i M. Hrg.

Nadam se da će moj drugi nasljednik i zemljak Andrija Lukinović imati više uspjeha kao čuvar Nadb. i Kapt. arhiva. Veliki je uspjeh već samo to što je I. kat vijećnice Kaptola dobio za smještanje arhivske građe. Njemu sam s povjerenjem predao preko 10 kutija raznih svojih bilježaka, skripta, rukopisa da se time netko okoristi u povijesnom istraživanju i radu.

NADBISKUPSKI ARHIV ZAGREB¹⁷

Postoji od osnutka biskupije. Od građe srednjeg vijeka malo se sačuvalo. Arhiv je uređivao i popisivao oko 1815. Martin Kovačić, oko 1860. neki franjevac (kaže Barlé), oko 1920. Mons. dr. Ivan Kukanić (bivši riječki župnik uređivao je dio arhiva na tavanu), dr. Josip Buturac 1939–1950. preuredio arhiv u sjevero-istočnoj kuli, djelomično signirao spise, nabavio nove kutije i stavio naljepnice na stare i nove kutije, sastavio inventar.

Arhiv se dugo nalazio u jugozapadnoj kuli (I. kat). 1938. arhivske prostorije zauzeo je Mons. Pavao Jesih za Katoličku akciju, a arhivska građa prebačena je u najvećem neredu u sjevero-istočnu kulu (II. kat). Seljenje je vršeno bez stručnog nadzora. Nadbiskup Stepinac želio je da ja nadzirem prenošenje, ali se kanonik Barlé tome odlično protivio. 1939. nadb. Stepinac naložio mi da preseljenu arhivsku građu sredim. Kako stare police u novoj prostoriji nisu odgovarale, a signature bile veoma pobrkane, morao sam nabaviti nove police od hrastova drva i djelomično staviti nove signature. U golemom tehničkom poslu pomagali su mi ondašnji bogoslov Antun Ivandija, moj nekadašnji župljanin Miško Marošević iz Čaglića i drugi. Kako u skućenim prostorijama nije bilo dosta mjesta za arhivsku građu, dio arhiva prenio sam u Kaptol 27 dvorište (Kaptolska kancelarija). U tavanskim arhivskim prostorijama obavljao sam također sređivanje građe. Poslije prestanka moje arhivske službe u Nadb. arhivu, ovamo je (na tavan) prenesen arhiv Računarskog ureda u velikom neredu da bi se bivše arhivske prostorije predale nadbiskupovu šoferu za privatni stan. Prosvjedovao sam protiv toga, da privatni stan bude u istom hodniku s Nadb. arhivom, ali badava. Upozorio sam da su u tavanskim arhivskim prostorijama razbijena stakla, kiša pada i gnijezde se golubovi. Kad je građa u velikoj mjeri propala prozor je popravljen, vrata čavlina zabijena, ali se taj arhiv ne zrači nikada, pa građa i dalje propada.

Nadbiskupski arhiv nema svog arhivara. Građa se posuđuje čitačima u Nadb. kancelariji i u Arhivu Hrvatske Marulićev trg 21. Prave i potpune evidencije o čitaocima nema. Postoji Arhivski odbor, ali je nemoćan, kao i ja – arhivski delegat Zagrebačke nadbiskupije, jer poslije prestanka službe nadb. Stepinca nismo uspjeli skloniti nadbiskupa ordinarija, generalne vikare i ravnatelja Nadb. kance-

¹⁷ *Ibidem*, I dio, str. 26.

larije da posvete dužnu pažnju svome Nadb. arhivu. Moj je glas ostajao glas vapijućeg u pustinji. Čak se arhivska građa odobravalala na čitanje đakonu M. P. protiv izričite volje nadb. Šepera, nadb. Bukatka i mene – arhivskog delegata...

ARHIV PRVOSTOLNOG KAPTOLA ZAGREB¹⁸

G. 1914. sklopljen je ugovor između Zagrebačkog Kaptola i Zemaljskog erara o predaji Kaptolskog arhiva na čuvanje Zemaljskom arhivu. Ugovor je sklopljen na 50 godina. Po tom ugovoru nadbiskup predlaže svećenika da vrši službu kaptolskog arhivista pri Zemaljskom arhivu, a Kaptol ga plaća. 1916. Kaptolski je arhiv formalno prenesen i predan Zemaljskom arhivu na čuvanje, ali bez svećenika. Dr. Marić bio je kratko vrijeme metropolitanski bibliotekar, ali u arhiv nije dolazio. Istom na koncu 1940. imenovan je kaptolskim arhivistom pri Državnom arhivu u Zagrebu Josip Buturac, koji je svoju službu nastupio na početku 1941. i vršio ju je 25 godina, do konca 1965. kad je umirovljen.

Prije dolaska dr. Buturca u Državni arhiv nije za Kaptolski arhiv ništa učinjeno u pogledu sređivanja i popisivanja, ali je Kaptol ipak bio pripravan dati direktoru Drž. arhiva posve nezasluzeni honorar. Štoviše iz Kaptolskog arhiva nestali su spisi koji se odnose na pravoslavne u Hrvatskoj. Vjerojatno ih je ukrao A. I. koji je u bečkom arhivu svojom rukom falsificirao dokumente iz prvog srpskog ustanka. Začudo, Prvostolni se Kaptol nije nikada zanimao za stanje svoga arhiva, pohranjenog kod Državnog arhiva u Zagrebu.

Za noviji dio Kaptolskog arhiva nije imao interesa ni direktor Državnog arhiva ni Prvostolni Kaptol, pa je tako ta arhivska građa ostala u kaptolskoj kancelariji Kaptol 27, štoviše bačena je u nesređenom stanju u vlažne polupodrumske prostorije. Zaslugom kaptolskog dekana dr. Marića započelo je 1940. sređivanje Kaptolskog arhiva II. odjel na Kaptolu 27. Uložio sam mnogo truda oko sređivanja, nabavio police i kutije, obavio signiranje. Kaptol je plaćao materijalne izdatke i moje pomagalice, a neko vrijeme sam i ja dobivao neki honorar. Međutim, morao sam sebi peč kupovati i ložiti, a ogrjev je davao Državni arhiv. Kaptolski službenik M. svojim čikom zapalio je pod u arhivu, ali je sreća što se trula daska nije kroz 3 dana zapalila nego je vatra samo tinjala, i prouzročila dim. Kad je izgorjelo skladište kazališta »Komedija«, malo je trebalo da izgori i arhivska građa u uličnim prostorijama na Kaptolu 27. Poslije moga odlaska u mirovinu nije ništa učinjeno za arhivsku građu na Kaptolu 27. Zato moj nasljednik M. H. nije imao nikakvih nepravilika s Kaptolom.

U ARHIVSKOJ SLUŽBI 1941–1965¹⁹

Moj profesor historik dr. Petar Karlić vršio je arhivsku službu u Državnom arhivu u Zagrebu, Marulićev trg 21, oduševio me baš za tu službu i već 1929. poduzeo neke korake da dođem u Arhiv. Nije uspio. Tek 2. I. 1941. započinjem svoju arhivsku službu za direktora dr. J. Nagya, a nastavljam za direktora dr. J. Matašovića i B. Stullija. Ja sam arhivske poslove doista volio, kao da sam rođen za njih, i osposobio se za njih na Povijesnom fakultetu u Rimu i kasnije slušajući povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Šteta je što me nije imao tko uvesti

¹⁸ *Ibidem*, I dio, str. 28.

¹⁹ *Ibidem*, I dio, str. 60.

u tu službu, u praktični rad, pa sam bio u neku ruku samouk. Zato sam u početku činio pogreške kod sređivanja arhivske građe, a kasnije kod transkribiranja dokumenata, pa i drugih poslova. Razlog je tome prezaposlenost. Morao sam držati arhivske tečajeve, upućivati mlade u arhivski rad, vršiti vanjsku arhivsku službu, preuzimati arhivsku građu od ustanova i poduzeća, sređivati i škartirati arhivalije, transkribirati dokumente, pregovarati s tiskarama i vršiti korekture.

Moje su zasluge: Arhivska čitanka 1950, Iz historije pisanog dokumenta 1966, Povijest vjerskih organizacija 1970, Crkveno arhivstvo 1966. Popisivao sam dokumente koji su se na temelju mirovnog ugovora vratili iz Mađarske u Hrvatsku 1960. Sudjelovao sam kod nacrtu arhivskog zakona. Prisustvovao sam crkvenom arhivskom kongresu u Bariju (Italija) 1966. i dva i po mjeseca radio u rimskim arhivima.

19. XII. 1949. tužio me arhivist J. V. UDB-i kao tobožnjeg švercera drva, iako sam posve zakonito kupovao drva za službenike Arhiva kao sindikalni delegat. Tom sam prilikom ispitivan za mišljenje o uklanjanju Jelačićeva spomenika, ali se nisam dao provocirati. J. V. me i inače tužakao, iako sam bio dobročinitelj, pa je tako pokazao svoj značaj, a meni nije naškodio. 1958. optužen sam da nisam dovoljno zaposlen u Državnom arhivu, pa sam se morao pred kolektivom javno braniti. Dobro sam uspio. Svi su bili za mene. I. Karaman javno je rekao: Čudim se ovoj tužbi protiv dr. Buturca kad se općenito zna da se upravo on ističe svojim velikim zalaganjem u arhivskoj službi. Direktor M. shvatio je da je ta tužba uperena protiv njega koji me je kao svećenika uvijek branio riječima: »Ako mi uzmete Buturca, mogu butigu zatvoriti, jer nemam s kim raditi.« M. je doskora doista otišao u mirovinu, a ja sam ostao do kraja 1965., srdačno se oprostio i poslije toga bio sam svima u Arhivu uvijek drag posjetilac i prijatelj.

RAD U DRŽAVNOM ARHIVU U ZAGREBU²⁰

1926. slušam s velikim zanimanjem predavanja povjesničara dr. Julijana Jelenića iz Crkvene povijesti i povijesne metodologije. S njim razgovaram o seminarskoj radnji. Predlažem mu povijest Ruševa i okolice. Preko svoga nekadašnjega profesora povjesničara dr. Petra Karlića, arhivskog službenika, dolazim u Državni arhiv na Marulićevom trgu 21. Tamošnji ravnatelj prima me vrlo ljubazno i daje na čitanje regesta i transkripcije srednjovjekovnih dokumenata koji se odnose na povijest Ruševa i okolice. Ravnatelj Emil Laszowski govorio mi je o tome da nam Mađari moraju vratiti na temelju Mirovnog ugovora hrvatske dokumente koje je Khuen-Héderváry ukrao iz Zagreba. Često sam se zanimao da li su rečeni dokumenti vraćeni. Od dr. Rudolfa Horvata saznao sam da se povjesničari i arhivisti u Zagrebu i Beogradu nisu pobrinuli da se oteta arhivska građa iz Budimpešte vrati do određenog roka 1926, a poslije toga nije se više moglo ništa tražiti i postići. Čak mi je dr. Horvat napomenuo, da je bolje za nas ako su ti dokumenti u Budimpešti, jer ako se vrate prisvojiti će ih sebi Beograd, kao što je učinio s Dubrovačkim arhivom: Beograd ga je zadržao sve do 1941, kad je ponovno odušen u Beč. (Sreća je što je poslije Drugog svjetskog rata izravno vraćen u Dubrovnik.)

I tako sam napisao svoju povijesnu radnju o Ruševu bez uvida u originalne srednjovjekovne povelje, ali sam se zato poslije Drugog svjetskog rata osobno zauzi-

²⁰ *Ibidem*, II dio, str. 23.

mao da u Mirovni ugovor s Mađarskom ude i naš zahtjev za vraćanje hrvatskih dokumenata iz Budimpešte u Zagreb, i da se odredba Mirovnog ugovora ostvari, a što nije bilo lako. Kao čitatelj u Državnom arhivu prijateljski sam se povezao s prof. Karličem koji je želio i nastojao da poslije završena studija dodem kao službenik – kaptolski arhivist u Državni arhiv.

DOLAZAK U SLUŽBU DRŽAVNOG ARHIVA²¹

27. siječnja 1940. podnio sam molbu Banskoj vlasti Banovine Hrvatske da me imenuje bibliotekarom Metropolitanske biblioteke pri Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i kaptolskim arhivistom pri Državnom arhivu u Zagrebu a na temelju ugovora između Zagrebačkog kaptola i Zemaljskog erara Zemaljske vlade u Zagrebu od 1914. Moju je molbu preporučio dr. Alojzije Stepinac, zagrebački nadbiskup. Pohodio sam Matu Tentora, ravnatelja Sveučilišne knjižnice, koji me je dosta hladno primio i napomenuo da za moju službu nema slobodnog budžetskog mjesta, a neće ga doskora ni biti; osim toga, prvostolni kaptol ne povećava svoju Metropolitansku biblioteku od njezina smještaja u zgradu Sveučilišne knjižnice. Pohodio sam i dr. Josipa Nagy-a, privremenog upravitelja Državnog arhiva koji me je srdačno primio, obećao poraditi da zauzmem budžetsko mjesto kao službenik Državnog arhiva. Pohodio sam više puta i dr. Murgića, referenta kod Banske vlasti Banovine Hrvatske, koji mi je govorio da su sva budžetska mjesta u Sveuč. knjižnici i Drž. arhivu popunjena, da se novo mjesto ne može otvoriti, pa prema tome nema izgleda za moje namještenje kao bibliotekara-arhivista. Međutim sam se u Hrvatskom društvu umjetnosti, koje se spremalo sudjelovati u proslavi 1300-godišnjice prvih veza Hrvata sa Svetom stolicom, upoznao s kiparom Ivanom Meštrovićem, njegovim tajnikom Šreplom, podbanom prof. Pravnog fakulteta, Jozom Kljakovićem. Meštrović mi je rekao da njegov tajnik Šrepl, inače spiker Radio-Zagreba, zauzima budžetsko mjesto u Drž. arhivu, iako ondje ne vrši službe, ali će on doskora biti namješten na drugo mjesto gdje će vršiti službu, pa će mjesto u Drž. arhivu biti slobodno za mene. Tako je i bilo. Uoči Božića 1940. primio sam dekret, potpisan od bana Šubašića, kojim se imenujem za službenika u Drž. arhivu u Zagrebu. U samom dekretu nije se spominjala služba u Metropolitanskoj biblioteci, ali je M. Tentor pristao na to da uz arhivsku službu vršim i službu u Metrop. biblioteci. Ja sam se neko vrijeme zadržavao u Metrop. biblioteci, proučavao njezin književni fond. Međutim, kad je 1941. dr. Josip Matasović postao ravnatelj Drž. arhiva, savjetovao mi je da zadržim samo arhivsku službu, a službu bibliotekara prepustim drugom svećeniku koji će biti imenovan metrop. bibliotekarom. To se nije slagalo sa spomenutim ugovorom između Zagrebačkog kaptola i Zemaljskog erara, ali je prevladalo uvjerenje da su dvije službe, arhivska i bibliotekarska nespojive. Tako je Antun Markov postao metrop. bibliotekar.

Svoju službu u Arhivu Hrvatske opisao sam potanko i svoj rukopis predao sam tome Arhivu kao svoj depozit. Zato ovdje govorim ukratko o onome što sam učinio kao viši arhivist.

Za potrebe arhivske službe objavio sam publikacije: 1) Arhivska čitanka 1950, 2) Iz historije pisanog dokumenta 1966, 3) Povijest uprave vjerskih organizacija u Hrvatskoj od X–XX. stoljeća, 1970, 4) Crkveno arhivstvo (Bogosl. smotra) 1966.

Desetak godina vodio sam arhivske tečajeve za mlade arhiviste i povjesničare.

²¹ *Ibidem*, II dio, str. 27–28.

Obišao sam arhivske ustanove radi instruktaze odn. imaoce arhivske građe: Zagreb, Pazin, Poreč, Ogulin, Karlovac, Jastrebarsko, Zabok, Krapina, Varaždin, Čakovec, Križevci, Koprivnica, Bjelovar, Sisak, Petrinja, Nova Gradiška, Pakrac, Daruvar, Slavonska Požega, Slavonski Brod, Našice, Osijek, Vinkovci, Županja, Ilok, Đakovo.

Iz kolegijalnog prijateljstva pohodio sam arhivske ustanove: Rijeka, Zadar, Split, Dubrovnik, Sarajevo, Beograd, biskupske arhive Đakovo, Križevci, Senj, Dubrovnik, Ljubljana, Pakrac.

1950, 20–21. XI. u Beogradu na konferenciji radi nacrtu arhivskog zakona, Nar. skupština prihvatila je nacrt manjine (mala srpska grupa), a ne nacrt većine Srba i svih ostalih republika. Zato republika Hrvatska nije htjela prihvatiti arhivski zakon koji je postignut na prevaren način.

1958, 11–12. II. konferencija u Beogradu. Srbi predlažu Hrvatima da se odreknu arhivske građe, koju trebaju dobiti na temelju mirovnog ugovora između Jugoslavije i Mađarske, pa bi Srbi dobili arhivsku građu na koju nemaju pravo. Hrvati (Buturac, F. Hauptmann) su s gnušanjem odbili prijedlog Srba, pa su od Mađžara dobili hrvatsku arhivsku građu koju su Mađžari nekada sebi prisvojili.

Arhivska inspekcija iz Beograda želi inspiciirati Arhiv Hrvatske. Meni je povjerenno, da inspekciju odbijem u ime Republike Hrvatske...

BIBLIOGRAFIJA DR. JOSIPA BUTURCA U VREMENSKOM RAZDOBLJU OD 1984-1993.

Ivan DAMIŠ, Samobor

U časopisu »Croatica christiana periodica«, a. IX, n. 15 (Zagreb 1985), str. 200-232, objavio sam opširan prilog pod naslovom »Dr. Josip Buturac, arhivist i povjesničar. Bibliografski podaci uz 80. rođendan«. Kao što se iz naslova vidi, uz Buturčevu biografiju tu je i njegova kompletna bibliografija do kraja srpnja 1984. godine. Poznato mi je da je dr. Buturac, od tog vremena do svoje smrti, objavio još ovdje navedene radove. U bibliografskom smislu radove je nemoguće uvijek ujednačiti. Iza znaka (*) nalazi se Buturčev pseudonim. U metodološkom smislu poštivano je Buturčevo bilježenje bibliografskih jedinica.

I. ZASEBNA DJELA

Vrbovec 1134-1984, Vrbovec-Čakovec 1984, str. 234.

200-obljetnica župe Goričan, 1989, str. 227.

Župa Sveti Đurđ, 1990, str. 327.

Regesta za Spomenike Požege i okolice 1221-1860, Zagreb 1990, str. 103.

Regesta za Spomenike Križevaca i okolice 1134-1940, Križevci 1991, str. 111.

Nedelišće 1260-1992, 1993, str. 526.

U tisku:

Znakovi vremena, izd. Matica Hrvatska.

Spomenici Požege i okolice I. dio 1221-1536, izd. Mikrotekst Jastrebarsko.

II. PERIODIKA, ZBORNICI

ACTA HISTORICO-OECONOMICA, 16/1989.

Kretanje stanovništva u selu Djedina Rijeka kod Požege tokom stoljeća, str. 45-78.

BJELOVARSKI LIST

Starije bolje osvijetliti, 1985. 25. X.

BJELOVARSKI ZBORNIK

Povijesni počeci Bjelovara, '90. str. 7-17.

GLAS KONCILA

- Miroslav Vanino, Isusovci i Hrvatski narod II, 1987/39, str. 13.
Ratna i poratna hrvatska crkvena povijest, 26. III. 1989.
Borba do istrage naše ili vaše, 21. V. 1989.
O genocidu protiv Srba u Hrvatskoj, 1989/41, str. 8.
Poruka sa Stepinčeva groba, 1991/5, 9.
Zagreb studenoga 1918, 1991/34, 2. * *Historicus*
Hrvatsko-srpski odnosi 1550–1991. 1991/38, 2. * *Historicus*
Cijela istina o odnosima četnici–komunisti. 1991/49, 2. * *Historicus*
Zašto se zgražamo? 1992/1, 2. * *Historicus*
Zašto nije ustanovljena istina o ratnim žrtvama? 1992/2, 2. * *Historicus*
Izazivanje vjerskog nemira je krivično djelo. 1992/7, 2.
Čitajmo i molimo psalme! 1992/14, 2. * J.B.
Rusi prema Hrvatima. 1992/15, 2. * *Historicus*
Uz »Jednu povijest Crkve«, 1992/17, 2.
Vizitacije – Zagrebačke (Nad)biskupije 1615–1913. 1992/18, 7. * J.B.
»Neće Šokci da nam se pokore«. 1992/21, 2. * *Historicus*
Za zdravu demokraciju. 1992/31, 2. * J.B.
Isprave iz 12–15. stoljeća. 1992/31, 7. * J.B.
Što se sve čuva u arhivima. 1992/32, 7. * J.B.
Što se sve čuva u arhivima. 1992/33, 7. * J.B.
Hrvatska Kaniža ima se vratiti Hrvatskoj. 1992/34, 2.
Slovenski šovinisti čine krivična djela u Raskrižju. 1992/36, 2.
Zašto je sporna hrvatsko-slovenska granica? 1992/43, 2.
Katolička Crkva i jugoslavenstvo. 1992/46, 2.
Spasitelj »Zlatne bule« – Zlatko Tanodi. 1992/47, 7. * J.B.
Temelj zagrebačkih i hrvatskih sloboda. 1992/48, 7. * J.B.
Vjernost prisegi u Saboru. 1993/2, 7. * J.B.
Povijesni spomenici zagrebačke biskupije. Vrijedan doprinos velikom jubileju.
1993/10, 7. * J.B.
Dvanaest stoljeća hrvatske državnosti. 1993/12, 6. * J.B.
Potvrda gospodarske povijesti, 1993/13, 7. * J.B.
Dva razna pogleda u našoj novijoj historiografiji. 1993/21, 2. * *Historicus*
Je li moguć zajednički život Hrvata, Muslimana i Srba? 1993/24, 2. * *Historicus*
Bosna i Hercegovina u prošlosti i sadašnjosti. 1993/26, 2. * *Historicus*
Ponavlja se povijest Hrvata izbjeglica. 1993/28, 2. * *Historicus*
Učimo se na greškama. 1993/30, 2. * *Historicus*
Pregovaranje Hrvata i Srba. 1993/31, 2. * *Historicus*
Crkva u Hrvatskoj nekoć i danas. 1993/32, 2. * *Historicus*
Kako zaustaviti izumiranje? 1993/33, 2. * *Historicus*
Srpski žandari i katolički svećenici. 1993/35, 2. * *Historicus*

GLASNIK SV. JOSIPA

- Bratska opomena, 1985/3, str. 12.
Moje slavonsko selo, 1985/4, str. 23–24.
Zavist, 1986/2, str. 18.
Dobro je kad braća stanuju zajedno, 1986/2, str. 18–19.
Zašto je sv. Josip izabran za zaštitnika Hrvata? 1991/4, str. 7.

KOMUNA (novine Vrbovec)

- Slika Rakovca iz g. 1740, 1984/14–15, str. 6.
Slika Vrbovca iz g. 1740, 1985/1, str. 6.
Čuvajmo knjige, 1985/12, str. 6.
Priznanje amaterima, 1987/4–5, str. 8.
Dvije stare pjesmarice iz Vrbovca, 1987/7, str. 8.

MARIJA (vjerski list za Marijine štovateljce)

- Hrvatski sabor za Bistricu, 1993/11, str. 343.

MARULIĆ

- Razgovor ugodni s uredništvom »Družine« 1984/6, str. 711–717.
Hrvatski katolički pokret 1985/5, str. 553–564.
Kratki odgovor O. Cvekanu 1985/5, str. 639–640.
Povijesni počeci Bjelovara 1986/2, str. 207–216.
Milan Radeka, Gornja Krajina ili Karlovačko vladičanstvo 1986/3, 408–414.
Iso Kršnjavi, Zapisi – Iza kulisa hrvatske politike 1987/2, str. 223–230.
Iz povijesti Zbora duhovne mladeži zagrebačke 1987/3, str. 305–310.
Dnevnik Maksimilijana Vrhovca 1988/1, str. 112–118.
Isusovci i hrvatski narod 1988/3, str. 831–835.
Unija u Hrvatskoj 1989/3, str. 406–411.
I. Mažuran, Popis naselja i stanovništva u Sloveniji 1698. g. 1989/4, str. 563–567.
Katolička crkva u Enciklopediji Jugoslavije, 1990/1, str. 82–89.
Iz povijesti Glogovnice 1990/46, str. 807–810.
D. Pavličević, Hrvatske kućne zadruge, 1991/2, str. 266–267.
Zagrebačka biskupija u doba biskupa Augustina Kažotića, 1991/1, 45–49.
Iz povijesti Pakraca, 1991/4, str. 457–459.
Osvrt na sjećanje B. Zelić-Bučan, 1992/1, str. 95–96.
Katolički list i Ivo Bogdan 1943, 1992/2, str. 226.
Zaprešićki godišnjak, 1992/3, str. 384–385.
Papiš – Valečić, Župska crkva Đakovo, 1992/4, str. 525–526.
Sjećanje na nadb. kard. Štepinca, 1992/5, str. 570–573.

MEDIMURJE – (ŽUPANIJSKI LIST – ČAKOVEC)

- Izazivanje vjerskog nemira je krivično djelo, XLI/1992, br. 1926, str. 2 – (14. 2. 1992) (Odgovor dr. Buturca na uvredljivo pisanje Ivana Vrtarića člana tzv. Kristove crkve, o povijesti Katoličke Crkve u listu Medimurje).

MUZEJSKI VJESNIK

- Plemićka obitelj Šatvar u Heleni kod Križevaca, 14, str. 59–64.

OBNOVLJENI ŽIVOT

- ŠKVORC Mijo: Jeruzalem ili Antiohija. OŽ, 1989, 2, 205–206.

PODRAVSKI ZBORNIK

- Feudalna gospoštija i plemićki rod Budor, 15/1989, str. 99–102.

PRIVLAČICA

- Pobjegle naše vile, 1980–1990, str. 74.

SLUŽBENI VJESNIK NADBISKUPIJE ZAGREBAČKE

Historiografija, 1987/4, str. 105.

Historiografija Zagrebačke nadbiskupije, 1978/5, str. 130.

Suživot Hrvata i Srba u Hrvatskoj domovini, 1991/4, str. 123.

Pitanje katehizacije, Ondje, str. 124.

Oko spora u Katoličkoj akciji među Hrvatima, Ondje, str. 124–125.

VERITAS

Hrvati i Srbi, 1990/11, str. 4. 27.

Molitva, 1991.

VETERINARSKA STANICA

Izješće o goveđoj kugi u Zagrebačkoj županiji iz g. 1764, 1991/6. str. 371–374.

VRBOVEČKI ZBORNİK

Vrbovec u srednjem vijeku, I (1989), str. 15–20.

ZBORNİK KAPTOL 1221–1991.

Povijest Kaptola (Požega) str. 29–79.

Zajednički život Hrvata i Čeha u selima Požeške kotline 1900–1940, str. 169–176.

III. RECENZIIJE I OSVRTI O JOSIPU BUTURCU

DAMIŠ Ivan, Dr. Josip Buturac, arhivist i povjesničar. Bibliografski podaci uz 80. rođendan. *Croatica Christiana periodica*, a. IX, n. 15. (Zagreb 1985), str. 200–232.

KOLARIĆ Juraj, Zaljubljenik povijesti – dr. Josip Buturac. *Veritas*, 1985, br. 6, str. 10–12.

MIKLENIĆ Ivan, Uz 80. obljetnicu života dr. Josipa Buturca. *Glas Koncila*, 1985, br. 45, str. 12.

DAMIŠ Ivan, Dr. Josip Buturac – svećenik i znanstvenik. *Crkva na kamenu* (Mostar), 1985, br. 10, str. 13.

DAMIŠ Ivan, Dijamantna misa dr. Josipa Buturca. *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 1984, br. 4, str. 100–101.

DAMIŠ Ivan, Dijamantna misa dr. Josipa Buturca. *Glas Koncila*, 1989, br. 34, str. 5. * I.D.

NEMETA Krešimir, Buturac Josip, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2, str. 541–542.

JAKOVINA Ivan, Novinari-gosti »Zvečeva« (O dodjeli novinarskog priznanja dr. J. Buturcu). *Požeški list*, 1990, br. 6, str. 3. – (5. 2. 1990).

JAKOVINA Ivan, Zemljaku u pohode. Dr. Josip Buturac ove godine obilježava 85. obljetnicu života i 70. obljetnicu književnog djelovanja. *Požeški list*, 1990, br. 9, str. 3 – (8. 3. 1990).

JAKOVINA Ivan, Sedamnaesti »Kraljević« – dr. Josipu Buturcu. Izabran dobitnik novinarskog priznanja. *Požeški list*, 1990, br. 12, str. 5. – (29. 3. 1990).

JAKOVINA Ivan, Duge plodne godine. Sedamnaesti po redu dobitnik uglednog priznanja je doktor Josip Buturac iz Lovrečina grada, kraj Vrbovca. *Požeški list*, 1990, br. 15, str. 8. – (19. 4. 1990).

- JAKOVINA Ivan, Više od kurtoazije. Doktor Josip Buturac zahvalio se na novinarskom priznanju »Miroslav Kraljević«. *Požeški list*, 1990, br. 18, str. 2. – (10. 5. 1990).
- KOŽUL Stjepan, Obljetnica preč. dr. Josipa Buturca, *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 1990, br. 5, str. 112.
- PIROVIĆ Ana, Najsvečanije do sada. *Požeški list*, 1990, br. 16/17, str. 1. – (26. 4. 1990).
- JAKOVINA Ivan, Buturcu u čast, *Požeški list*, 1990, br. 43, str. 6. – (22. 9. 1990).
- Obljetnica preč. dr. Josipa Buturca, *Službeni vjesnik zagrebačke nadbiskupije*, 1990, br. 5. str. 112.
- Josipu Buturcu uz 85. rođendan. *Ideja* (Kutina), 1990, br. 4, str. 12.
- Čestitke profesor Josipu Buturcu, *Vjesnik* (Zagreb) 15. 11. 1990.
- Josip Buturac – čovjek za sva vremena. *Vjesnik* (Zagreb) 16. 11. 1990.
- Jubilej dr. Buturca. *Večernji list* (Zagreb) 16. 11. 1990.
- Pjesme, povijest i arhiv. *Vikend*, 1990, br. 25.
- ZVONAR Ivo, Vrijedna monografija o župi Sv. Đurđu. *Kaj*, 1991, br. 4, str. 93–95.
- ZNIDARČIĆ Lav, Još o sporu unutar katoličkog pokreta. *Službeni vjesnik zagrebačke nadbiskupije*, 1991, br. 5. str. 166–167.
- KRIŠTO Jure, Jugoslavenstvo nekih katolika, *Glas Koncila*, 1992, br. 48, str. 2.
- KRIŠTO Jure, O hrvatskom katoličkom pokretu objektivno. *Glas Koncila*, 1992, br. 49.
- JAKOVINA Ivan, Što se čeka? *Požeški list*, 1993, br. 7, str. 8. – (22. 2. 1993).

IV. NEKROLOZI

- Sigetić Milan, Čovjek znanja i vjere. Na vijest o smrti dr. Josipa Buturca. *Vjesnik*, LIV/1993, br. 16.533, str. 15 – (7. 10. 1993).
- ŠANJEK Franjo, Josip Buturac – čuvar hrvatskog sjećanja. *Vjesnik*, LIV/1993, br. 16.535, str. 22 – (9. 10. 1993).
- Umro istaknuti crkveni povjesničar i arhivar dr. Josip Buturac. Glasnik i čuvar hrvatske prošlosti. *Glas Koncila*, XXXII/1993, br. 42, str. 1+10.
- RADONIĆ Tomislav, Dr. Josipu Buturcu u čast i spomen, čuvaru hrvatskog sjećanja, sveučilišnom profesor i višem arhivistu. *Požeški list*, XV/1993, br. 35, str. 8. – (14. 10. 1993).
- JAKOVINA Ivan, Preminuo velikan hrvatske povjesnice. Komemoracija i sahrana dr. Josipa Buturca. *Požeški list*, XV/1993, br. 35. str. 8 – (14. 10. 1993).
- Križaljka o pok. dr. Josipu Buturcu. *Glas Koncila*, XXXIII/1993, br. 43. str. 16.
- ŠANJEK Franjo, Prof. dr. Josip Buturac. In memoriam. *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, LXXX/1993, br. 5, str. 167–168.
- In memoriam preč. g. dr. Josipu Buturcu, umirovljenom prof. i počasnom kanoniku, *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, LXXX/1993, br. 5. str. 168–169.